

Tarjima strategiyalari

Qosimova Nafisa Farxodovna
BuxDU dotsenti, PhD

Ismatillayeva Moxinur Sayfiddin qizi
Buxoro davlat universiteti 2-bosqich magistratura talabasi
Email: moxinur.ismatillayeva98@gmail.com

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada asosiy e'tibor tarjima jarayoni, ushbu jarayonda yuzaga keladigan qiyinchilik va muammoli vaziyatlar hamda ushbu vaziyatda tarjimon uchun qo'l keladigan asosiy tarjima strategiyalari haqida fikr yuritilgan. Bundan tashqari tarjimashunoslik sohasiga yetarlicha hissa qo'shgan olimlar va ularning strategiyalar haqida qarashlari aks ettirilgan. Tarjima strategiyalari ma'lum guruhlarga bo'linib tasniflangan.*

***KALIT SO'ZLAR:** Tarjima, tarjima strategiyalari, nazariy tadqiqotlar, tarjima muammolari.*

Hozirgi kunda global muloqot bilan ajralib turadigan dunyoda tillar o'rtasida axborot almashishda tarjima asosiy rol o'ynaydi. Ma'noni bir tildan boshqa tilga yetkazishning tabiiy va professional davomiyligi bo'yicha harakat qilish uchun tarjimon tarjima strategiyalari deb ataladigan ba'zi ko'nikmalarni o'rganishi kerak. Tarjimonning tarjima jarayonida duch keladigan muammolarni hal qilish vositalariga strategiyalar deyiladi. Turli olimlar tarjima aktining jihatlariga turlicha qarashgan, shuning uchun ular strategiyaning har xil turlarini belgilaydilar va tavsiflaydilar. Lorscher (1991) ta'kidlaganidek, tarjima strategiyasi tushunchasi tarjima nazariyasida kamdan-kam uchraydi va aniq ta'riflanmagan. Lorscherning fikriga ko'ra, tarjima strategiyasi "individduch keladigan muammoni ya'ni matn segmentini bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilishning ongli jarayonidir. (Lorscher, 1991). Vinay va Darbelnet tarjima qilishning faqat ikkita usulini eslatib o'tadi: to'g'ridan-to'g'ri yoki so'zma-so'z tarjima va o'zgartirilgan tarjima. Hejvovski (1992) asosiy tarjima strategiyalariga yuzaki strategiya, vaziyat ramkasini tanlash strategiyasi, ssenariy strategiyasi va sxema strategiyasini kiritadi. Hejvovski (1992) ga ko'ra, yuzaki strategiya (sintagmatik deb ataladi) ikki tilning mos keladigan sirt tuzilmalarini avtomatik bilishga asoslangan. Bu strategiya odamga o'zi to'liq tushunmagan matnlarni yoki parchalarni tarjima qilish imkonini beradi. Ssenariy strategiyasi hodisalar yoki harakatlarning odatiy ketma-ketligini bilishga asoslanadi. Uni qo'llash odatda ikkala madaniyatning haqiqatlari haqida ma'lum bilimlarni talab qiladi. Bu strategiyasi tarjimada ko'proq moslashuvchanlikni ta'minlaydi va muhim o'zgarishlarga imkon beradi.

Qahramonlik dostonlarida xalqning o'ziga xos madaniyati haqida muhim ma'lumotlar saqlanadi, shuning uchun madaniyatga xos so'zlarni tarjima qilish alohida muammo hisoblanadi. Tarjimon madaniyatga xos lug'at tarjimasining barcha tafsilotlarini mukammal bilishi, tilning tuzilishi, uslubi, va etnik madaniyatdan xabardor bo'lish kerak. Ushbu muammolarni tadqiqotchilar tomonidan ishlab chiqilgan tarjimaning muayyan strategiyalari ya'ni transliteratsiya, transkripsiya, tavsifiy tarjima, leksik-semantik almashtirish (konkretlashtirish, umumlashtirish, va modulyatsiya), tarjima sharhi, funktsional almashtirish, tushurib yuborish singari texnikalar orqali tarjima qilish imkoni mavjud.

Iboralar ham eng qiyin tarjimalardan biri sanaladi. Nyumark (1988:104) fikriga ko'ra iboralarni tarjima qilish qiyin, chunki idiomalarning umumiy ma'nosi uning tarkibidagi so'zlarning ma'nolaridan farq qiladi. Yuqoridagi qiyinchiliklarni hal qilish uchun tarjimon quyidagi usullarni qo'llashi mumkin:

1. idiomani aynan o'xshash ekvivalenti orqali tarjimada ifodalashi;
2. idiomani bir xil bo'lmagan ya'ni xuddi shu ma'noni bildiradigan boshqa so'zlar yordamida tarjima qilish;
3. so'zma-so'z tarjimini taqdim etish.

Madaniy jihatdan bog'langan iboralarni tarjima qilishda tarjimonlar bir nechta strategiyadan foydalanishlari mumkin. Madaniy jihatdan bog'langan iboralarni tarjima qilishda tarjimon birinchi navbatda hech qanday ortiqcha ma'lumotsiz faqat so'zma-so'z ekvivalentlarini taqdim etishi mumkin. Ikkinchi usul so'zma-so'z tarjima qilib ba'zi qo'shimcha ma'lumotlarni taqdim etish usulidir. Uchinchi texnika so'z ma'nosiga mos keladigan so'z bilan almashtirish orqali. To'rtinchi usul ushbu so'zlarni tushurib qoldirish orqali. Ba'zi hollarda ma'noni yetkazish uchun bir nechta strategiyalarning kombinatsiyasi kerak bo'ladi chunki ko'p hollarda ijtimoiy muhit to'g'ridan-to'g'ri aytganda tarjima emas, balki moslashtirish, tushuntirish yoki izohlashni talab qiladi (Sanches 2007: 129).

Bundan tashqari sintaktik strategiyalar (So'zma-so'z tarjima, Transpozitsiya, Birlilik o'zgarishi (masalan, so'z > ibora), Strukturaviy o'zgarish, Ritorik sxemani o'zgartirish (alliteratsiya ...)); semantik strategiyalar (Sinonimdan foydalanish, Antonimdan foydalanish, Giponimdan foydalanish, Giperonimdan foydalanish, Modulyatsiya (masalan, konkret > abstrakt)) dan ham foydalanish mumkin.

Adabiyotlar

1. Hejwowski, K. (2004). Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu [The Cognitive Communicative Theory of Translation]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
2. Lörscher, W. (2005). The translation process: Methods and problems of its investigation. *Meta*, 50 (2), 597-608.
3. Lörscher, W. (1991). Translation Performance, Translation Process and Translation Strategies: A Psycholinguistics Investigation. Tübingen: Gunter Narr
4. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall
5. Vinay, J.-P. & Darbelnet, J. (1958/2000). A methodology for translation. In L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* (pp. 84-95). London: Routledge.
6. Расулов, З. И. (2011). Синтаксический эллипсис как проявление экономии языка: автореферат дисс.. кандидата филологических наук/Расулов Зубайдулло Изомович.- Самарканд, 2011.-27 с.
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=BMFYyZIAAAAJ&citation_for_view=BMFYyZIAAAAJ:UeHWp8X0CEIC
7. Saidova, Mukhayyo Umedilloevna (2020) "LEXICOGRAPHIC AND ETHYMOLOGICAL ANALYSIS OF THE CONCISE OXFORD DICTIONARY OF LITERARY TERMS BY Ch. BALDICK," *Scientific Bulletin of Namangan State University: Vol. 2: Iss. 9, Article 45*. Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol2/iss9/45>
8. Saidova, Muhayyo (2021) "SEMANTIC ANALYSIS OF LITERARY TERMS BY LITERARY TYPES IN "THE CONCISE OXFORD DICTIONARY OF LITERATURE

- TERMS”, Philology Matters: Vol. 2021: Iss. 1, Article 11. DOI: 10.36078/987654486 Available at: <https://uzjournals.edu.uz/philolm/vol2021/iss1/11>
9. Расулов, З. И. (2010). Принцип контекстуального анализа эллиптических предложений (на материале английского языка). Вестник Челябинского государственного университета, (21), 91-94. <https://cyberleninka.ru/article/n/printsip-kontekstualnogo-analiza-ellipticheskikh-predlozheniy-na-materiale-angliyskogo-yazyka/viewer>
 10. Kobilova, N. S. (2016). LITERARY INTERPRETATION OF SOCIAL PSYCHOLOGY IN THE NOVEL " MARTIN EDEN". World science, 4(3 (7)), 52-53. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=25619815>
 11. Kobilova, N. S. (2018). BENEFITS OF USING SONGS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO YOUNG LEARNERS. In Инновационные подходы в современной науке (pp. 102-107). <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=35081671>
 12. Izzatilloevna Khodjaeva Dilafruz, Tolibovna Saidova Zokira. “Dependent taxis: Semantic features and methods of expression in English”, ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH: 2021, Volume: 10, Issue: 5, Online ISSN: 2278-4853, Article DOI: 10.5958/2278-4853.2021.00411.0
 13. Dilafruz Izatilloevna KHODJAYEVA, Zokira Tolibovna SAIDOVA. “THE ORIGIN AND JUSTIFICATION OF THE TERM TAXIS IN LINGUISTICS”, E-Conference Globe: 2021/4/13, 375-379, Web: <https://econferenceglobe.com>